

Börja med ekologisk mjölkproduktion

Text och foto: Niels Andresen, Jordbruksverket

Ekologisk mjölk och ekologiska mejeriprodukter får större och större utrymme i butikernas kyldiskar. På grund av den stora efterfrågan söker nu de flesta mejerier nya leverantörer. För att lyckas med ekologisk mjölkproduktion är det viktigt att du är intresserad av vallodling och grovfoderdominerade foderstater och att du vill satsa på betesdrift under sommarhalvåret.

I Sverige finns nu 48 200 ekologiska mjölkkor och det motsvarar nästan 14 procent av alla mjölkkor. Alla gårdar är unika och det är gårdens förutsättningar som avgör om det är aktuellt att ställa om.

Ekologisk mjölk är lönsamt

Flera undersökningar i Norden visar att ekologisk mjölkproduktion är lönsamt med dagens pristillägg och med ersättningen för ekologisk produktion. Variationen mellan gårdar är stor och duktiga mjölkproducenter har goda möjligheter att göra ett ännu bättre resultat om de ställer om till ekologisk produktion. I flera undersökningar av ekonomin i mjölkproduktionen har de bästa ekonomiska resultaten varit på ekologiska gårdar.

Ekologisk mjölk på 18 månader

Att ställa om till ekologisk mjölkproduktion tar i de flesta fall 18 månader. Tänk på att växtodlingen och djurhållningen har olika omställningstider. Normalt börjar omställningen av växtodlingen under våren och efter 12 månader är den gröda som skördas eller betas godkänd att fodra gårdens egna djur med. Detta foder kallas omställningsfoder.

Vid betesläpp andra året är det lämpligt att kornas omställning börjar. Betesläppet innebär ändå ett foderbyte och förändringen i utfodringen blir då mindre markant än om omställningen startar under stallperioden.

Betet är omställningsfoder och utöver betet kan korna utfodras med vall- och proteinfoder från första årets omställning. Detta får vara maximalt 20 procent av årsbehovet. Ofta är det nödvändigt att köpa in certifierat ekologiskt kraftfoder under sommarperioden fram till att du skördar egen spannmål som också är omställningsfoder.

När korna varit omställda i 6 månader kan du börja leverera ekologisk mjölk under senhösten andra året. För nöt till slakt är omställningen 12 månader och alltid minst tre fjärdedelar av djurets livslängd.

Merpriset på mjölken är viktig för lönsamheten i ekologisk mjölkproduktion.

Gräset är i begynnande axgång – dags för vallskörd.

Omställningen kan bli kortare

Den här tidsplanen för omställning är den vanligaste men din gård kan ha speciella förutsättningar som gör omställningstiden annorlunda. Om marken har skötts enligt reglerna för ekologisk produktion kan omställningstiden få räknas i efterskott. En annan möjlighet är att samarbeta om foderförsörjningen med en gård som redan har ekologisk produktion. Då kan kornas omställning kanske börja redan första året. Kontakta ditt kontrollorgan eller din rådgivare för mer information.

Har du tillräckligt med areal?

Ett av målen med ekologisk produktion är att det ska vara balans mellan djurens foderbehov och foderproduktionen på gården. Om du odlar mycket foder själv hushållar du också bättre med växtnäring. Dessutom är ekonomin i ekologisk mjölkproduktion oftast bäst på gårdar med låg djurtäthet och hög andel hemmaproducerat foder. Minst 60 procent av djurens foder ska komma från den egna gården. Korn ska utfodras med 100 procent ekologiskt foder.

Andelen vall på gården ökar ofta efter omställningen eftersom grovfoderandelen i foderstaten ökar. Som en tumregel bör du räkna med att ha minst 1 hektar åkermark per ko och ungdjur för att grovfodret och betet ska räcka. Om du har 1,5 hektar eller mer per ko och ungdjur finns bra förutsättningar för en hög självförsörjningsgrad. Arealbehovet för foderproduktion ökar i takt med att odlings säsongen blir kortare i de norra delarna av landet.

Prioritera betet

Under betessäsongen ska minst 50 procent av det grovfoder som korna äter komma från betet. Det motsvarar minst 6 kg torrsbstans per ko och dag. Du bör planera så att det finns 0,15–0,20 hektar bete till varje ko. Dela in betet i många fällor, det ökar betesintaget och utnyttjandet av arealen.

Om du har möjlighet att använda slåttervallar i betesrotationen efter förstaskörden är det en stor fördel. Det hjälper dig att klara betessvackan, som oftast kommer under högsommaren. Förstaårsbetare behöver ett bra bete utan parasitsmitta, djuren växer bäst på en betesvall som enbart användes till slåtter året innan.

Betet är ett underskattat foder i mjölkproduktionen.

Ta väl hand om vallen

Vallen är det viktigaste fodret för korna samtidigt som den är viktig för markens bördighet. En framgångsrik växtodling på din ekologiska mjölkgård bygger på att du tar väl hand om baljväxterna i vallen. Klövern kan fixera ända upp till 250 kg kväve per hektar om den dominerar vallen. Se till att baljväxtandelen är cirka 20 procent vid sådd om utsädesmängden är 22 kg vallfrö per hektar.

I östra Sverige bör rödklöver prioriteras framför vitklöver då vitklöver är känsligare för de torrperioder som dyker upp under växtsäsongen. Vitklöver passar bättre som dominerande baljväxt i områden med högre och jämnare nederbörd under säsongen. I princip alla godkända ekologiska vallfröblandningar innehåller både röd- och vitklöver.

Växtföljd med mycket vall

Växtföljden på en ekologisk mjölkgård kan se ut så här:

1. korn/havre eller grönfoder med insädd
2. vall 1
3. vall 2
4. vall 3 med eventuellt bete på återväxten
5. höstvetete eller rågvete (vårsäd är mer lämpligt i södra Sverige).

Denna växtföljd kan göra gården nästan självförsörjande på foder, men du behöver köpa in proteinfoder. Du kan också trygga foderförsörjningen via samarbete med grannar som odlar spannmål.

Om du har brist på åkermark satsar du på grovfoderproduktion och sår in vallen i grönfoder. Då kan du använda den övriga arealen till vallodling. I södra Sverige kan det vara aktuellt att använda majsensilage. Majsen odlas då oftast efter vallen i växtföljden. Med majs som fodermedel blir du mindre beroende av spannmål och vallfodrets protein utnyttjas bättre.

Majsensilage är ett bra komplement till klöverdominerat vallfoder.

Mera vallfoder i foderstaten

Många lantbrukare som har ställt om till ekologisk mjölkproduktion är förvånade över att korna äter så mycket vallfoder när kraftfodret begränsas. Forskning har bekräftat, att mjölkkor med bra produktion i genomsnitt konsumerar 13–14 kg torrs substans vallfoder dagligen. Kor stimuleras till att äta stora mängder vallfoder när den hygieniska kvaliteten är bra.

Med en hög andel klöver i vallfodret äter djuren mer än när de får ett mera gräsdominerat vallfoder. När korna konsumerar mycket foder med stor andel vallfoder ökar den mikrobiella proteinsyntesen jämfört med när de har en foderstat med stor andel kraftfoder. Detta är en av orsakerna till att ekologiska mjölkproducenter har högre mjölkavkastning än vad foderstatsberäkningar visar.

Komplement till vallfodret

Ett väl konserverat vallfoder, tidigt betessläpp och ett väl skött bete är nyckelfaktorer för att lyckas med ekologisk mjölkproduktion. Vallfodret har

Hemmaproducerad spannmål minskar foderkostnaderna.

ett högt innehåll av lättlösligt protein som snabbt bryts ned i våmmen. Spannmål och majsensilage har högt energiinnehåll och är därför ett bra komplement till vallfodret. För de högavkastande korna är utmaningen att hitta protein av bra kvalitet. Det är framförallt trindsäd som ärter, åkerbönor, lupin och raps som är proteinkällor i kraftfodret i ekologisk mjölkproduktion.

Utbudet av ekologiskt koncentrat är begränsat, men alla de större foderföretagen har ett sortiment med färdigfoder och koncentrat. För högavkastande kor kan inköpt koncentrat

användas för att öka mängden protein med låg nerbrytbarhet i foderstaten. Foderpriserna är dock höga och det är viktigt att göra ett medvetet val vid inköpet. Frågan du bör ställa dig är om dessa sista kilon foder betalar sig?

Finns det möjlighet för samarbete?

Vid en omställning till ekologisk mjölkproduktion behöver många gårdar mera areal för att trygga sin foderförsörjning. Då kan det vara värt att titta runt i närområdet för att hitta en samarbetspartner med ekologisk växtodling utan djurhållning. Oftast kan båda gårdar få en mera balanserad växtföljd med lagom andel vall. Mjölkgården kan öka sin självförsörjning i närområdet och växtodlingsgården får avsättning för vall och tillgång till gödsel från mjölkgården.

Behöver du bygga om?

Har du ett lösdriftsstall som är byggt under de senaste 10-15 åren så är kraven för ekologisk produktion oftast uppfyllda. Men om du har boxar med hel spalt till ungdjuren kan du behöva bygga om. Ofta behöver du också anpassa kalvavdelningen

Raps i blandning med ärter eller åkerbönor ger ett bra hemmaproducerat koncentrat.

eftersom det finns krav på mjölkutfodring under 12 veckor och att kalvarna ska få vara i en grupp.

En grundregel i ekologisk produktion är att djuren ska kunna röra sig fritt och inte vara uppbundna i stallet. Om du har en liten uppbunden mjölkbesättning finns det vissa möjligheter att ändå börja med ekologisk mjölkproduktion. Läs mer om vad som gäller på www.jordbruksverket.se. Ställer du om en gård med uppbundna djur bör du ha en plan för att bygga om till lösdrift.

Du kan få goda råd

Ta kontakt med en rådgivare på till exempel länsstyrelsen, hushållningssällskapet eller husdjursföreningen. Rådgivaren kan hjälpa dig att göra en omställningsplan med en beskrivning av nödvändiga åtgärder för omställningen och en ekonomisk beräkning. Du kan också kontakta andra mjölkproducenter som redan ställt om till ekologisk produktion.

Åkerbönor har ett högt råproteininnehåll.

Checklista inför omställning

Här får du en lista över saker som är viktiga att fundera över inför omställningen. Gå gärna igenom listan tillsammans med din rådgivare:

- Kontakta ditt mejeri. Finns det en marknad för din mjölk?
- Är du intresserad av vallodling och betesdrift?
- Tycker du hemmaproducerat foder är en intressant utmaning?
- Hur stor är din totala areal av åker och naturbetesmarker?
- Hur är kvaliteten på åkermarken – finns markkartering?
- Hur ser nuvarande växtföljd ut? Vilka grödor odlas?
- Hur mycket foder köper du in till gården med nuvarande produktion?
- Gör en överslagsberäkning över foderbehov och foderproduktion på gården.
- Hur mycket betesmark (åker och naturbete) går att nå med mjölkkorerna?
- Vad är din nuvarande strategi för bete till mjölkkor och ungdjur?
- Gör en enkel överslagsberäkning på dina mjölkintäkter i dag och jämför med intäkter vid ekologisk produktion och olika avkastningsnivåer.

Mer information

- I broschyren "Vägen till ekologisk mjölkproduktion" finns mer detaljerat beskrivet hur en omställning kan gå till och vad som är viktigt att tänka på.
- På www.jordbruksverket.se hittar du särskilda sidor om ekologisk djurhållning och om utfodring av ekologiska mjölkkor samt om hur du börjar med ekologisk produktion.
- EU:s regler för ekologisk djurhållning finns på www.jordbruksverket.se/regler.
- KRAV:s regler finns på www.krav.se.

Jordbruksverket • 551 82 Jönköping • Tfn 036-15 50 00 (vx)
E-post: jordbruksverket@jordbruksverket.se
www.jordbruksverket.se

ISSN 1102-8025 • J015:10

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden